

TARYAT YAZITININ BATI YÜZÜNDE ᲞᲠᲗᲗ ve ᲞᲠᲗ İŞARETLERİYLE YAZILAN SÖZCÜK NASIL OKUNUP ANLAŞILMALI ?

Serkan ŞEN*

Özet

Bu çalışmada Uyгурlarından kalan Taryat yazıtında geçen bir sözcük incelenecektir. İncelenecek sözcük yazıtın batı yüzünün dördüncü satırında ᲞᲠᲗᲗ; beşinci satırında ᲞᲠᲗ runik harfleriyle yazılmıştır. İlk olarak sözcüğün okunuşu ve anlamlandırılışı ile ilgili çeşitli araştırmacıların görüşlerine değinilecektir. İkinci olarak bu görüşlerin gerekçeli eleştirileri yapılacaktır. Son olarak sözcüğün ılagım olarak okunup “ormanlık, koruluk” biçiminde anlamlandırılmasının daha uygun olacağı delilleriyle ortaya konacaktır.

Anahtar sözcükler: etimoloji, Eski Türkçe, Orhon Türkçesi, Taryat yazıtı.

How Can Be Read And Meant The Word Written With The ᲞᲠᲗᲗ & ᲞᲠᲗ Signs In The West Side of Tariat Inscription?

Summary

In this study a word in Tariat inscription that belongs to Uighur will be examined. This word is at the fourth and fifth line of west side of the Tariat inscription coded with the runic letters ᲞᲠᲗᲗ and ᲞᲠᲗ. Firstly it will be presented the ideas of the experts on the field how this word is read and meant. Secondly these ideas will be criticised in the light of proofs. Lastly it will be put forward with proofs that reading of this word as “ılagım” and meaning it as “forest, grove” is more suitable.

Key words: etimology, Old Turkish, Orkhon Turkish, Tariat inscription.

1. Giriş
2. Sorun
3. Yapılan çalışmalar.
4. Değerlendirme.
5. Öneri.
6. Sonuç.
7. Kaynaklar ve kısaltmalar.

* Yrd. Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi

*Bu makalenin hazırlanması için ulaşılamadığım kaynakları kendi kütüphanesinden gönderme inceliğinde bulunan Yrd. Doç. Dr. Cengiz Alyılmaz'a teşekkür ederim.

1. Giriş.

Bu yazıda Taryat yazıtının batı yüzünde, dördüncü satırda 𐌲𐌹𐌸𐌹; beşinci satırda 𐌲𐌹𐌸𐌹 işaretleriyle yazılan ve araştırmacılar tarafından değişik biçimlerde okunup anlamlandırılması yapılan sözcük üzerinde durulacaktır.

2. Sorun.

Sorunlu kelime, yazıtta şu bağlamlarda geçmektedir:

B4 için: (e)k(i)n (a)ra 𐌲𐌹𐌸𐌹 t(a)r(ı)γl(a)γ(i)m s(e)k(i)z s(e)l(e)nge orqun
tuyla s(e)b(i)n t(e)l(e)dü q(a)r(a)γa buryu ol y(e)r(i)m(i)n sub(u)m(i)n qon(a)
r köç(e)r b(e)n

B5 için: iç- 𐌲𐌹𐌸𐌹 ötü(k)en y(i)ri

B4 ve B5’ te runik harflerle belirtilmiş olan kısım sorundur.

3. Yapılan çalışmalar.

a. ŞİNEHÜÜ 1975:

B4 için: Sözcüğü, *ılgım* biçiminde okuyup, “toplamak” anlamını verdiği ilgili fiiline bağlamış. Sözcükten sonra başka bir cümlenin başladığını belirtmiş. (ŞİNEHÜÜ 1975: 69)

B5 için: Sözcükten önceki harfleri de dikkate alarak *iç ılgım* okuyuşunu benimsemiş. İbareye, “dâhil ettim” anlamını vermiş. (ŞİNEHÜÜ 1975: 70)

b. KLYAŞTORNIY 1982:

B4 için: Sözcüğü, *ılgım* olarak okuyup “sürüm” anlamı veriyor. (KLYAŞTORNIY 1982:341,344)

B5 için: Sözcüğü, *çalgım* biçiminde ele alıp “isteğim” anlamını veriyor. (KLYAŞTORNIY 1982:341,344)

c. TEKİN 1982:

B4 için: Sözcüğü, *ılgam* biçiminde okuyup, “vadilerim” anlamını vermiş. (TEKİN 1982: 810)

B5 için: Sözcükten önce gelen harfleri de dikkate alarak *iç- ılgam* okuyuşunu benimsemiş. İbareyi “iç otlaklarım” olarak anlamlandırmış. (TEKİN 1982: 810)

d. GÖMEÇ 1997:

B4 için: Sözcüğü, *ılgam* olarak okuyup (GÖMEÇ 1997: 580) kendisinden sonra gelen *tarıgılgım*’ la birlikte ikileme kurduğunu kabul etmiş. İkilemeye “tarlalarım” anlamını vermiş. (GÖMEÇ 1997: 581)

B5 için: Şinehüü ve Tekin’in aksine sözcükten önce gelen 𐌹𐌸 işaretlerini dikkate almayarak *ılgam* okuyuşunu tercih etmiş. Sözcüğü “tarlalarım” biçiminde anlamlandırmış. (GÖMEÇ 1997: 581)

e. BOLD 2000:

B4 için: Sözcüğü *ılagım* biçiminde okuyup, “tarlalarım” anlamını verdiği *ılagım tarıglagım* ikilemesinin parçası kabul etmiş. (BOLD 2000: 195).

B5 için: Gömeç gibi, sözcükten önceki **ΛΓ** işaretlerini dikkate almamış. Okunabilen kısmın *-lagım* ekinden ibaret olduğunu öne sürmüştü. Yaptığı yorumda sözcüğün *yaylagım* olabileceğini dile getirmiş. (BOLD 2000: 195)

4. Değerlendirme.

Sözcük üzerinde yapılan yorumlar şu şekilde sınıflandırılabilir:

1.Okunuş:

B4 için:

- İlgı-m (ŞİNEHÜÜ)
- İlgım (KLYAŞTORNIY)
- İlgam (TEKİN, GÖMEÇ)
- İlagım (BOLD)

B5 için:

- iç algım (ŞİNEHÜÜ)
- çalgım (KLYAŞTORNIY)
- iç ılgam (TEKİN)
- ılgam (GÖMEÇ)
- -lagım (BOLD)

2.Anlam:

B4 için:

- “ topladım” (ŞİNEHÜÜ)
- “ sürüm” (KLYAŞTORNIY)
- “ vadilerim” (TEKİN)
- “ tarlalarım” (BOLD, GÖMEÇ)

B5 için:

- “dâhil ettiğim” (ŞİNEHÜÜ)
- “isteğim” (KLYAŞTORNIY)
- “iç otlaklarım” (TEKİN)
- “tarlalarım” (GÖMEÇ)
- “(yay)lam” (BOLD)

3.Yorum:

B4 için:

ılgı- fiiline 1. tekil kişi eki getirilerek kurulmuş “topladım” anlamında bir yükleme. Bu yüklemeden sonra yeni bir cümle başlamış. (ŞİNEHÜÜ)

· *ılgı* ismine 1. tekil kişi iyelik eki getirilmesiyle oluşmuş bir isim. (KLYAŞTORNIY)

· *Tarığlag* “tarla” ile ikileme oluşturan bir söz. Türk dillerinde yılga, cılga vb. söyleyişlerinde yaşayan kelime ile birleştirilebilir. Türkçe yılga kelimesinin ön sesi türetme olmalıdır. Bu doğruysa ılga kelimesi MK’deki ıl- “inmek alçalmak” fiilinden -ya ile yapılmış bir isim sayılabilir. Söz konusu kelimeyi “vadi, ırmak kıyılarındaki otlak” diye anlamak yanlış olmayacaktır. (TEKİN)

· “tarlalarım” anlamındaki *ılgam tarığlagım* ikilemesinin parçası. (GÖMEÇ)

· “tarlalarım” anlamındaki *ılagım tarığlagım* ikilemesinin parçası. (BOLD)

B5 için:

· *iç* ismi ve *al-* fiilinden oluşan “dâhil ettim” anlamında birleşik fiil. (ŞİNEHÜÜ)

· *çalgi* ismine 1. tekil kişi iyelik eki getirilmesiyle oluşmuş bir isim. (KLYAŞTORNIY)

· Sözcük kendisinden önce gelen *iç* ile birlikte alınıp “iç otlaklarım, has vadilerim” diye anlaşılmalı. (TEKİN)

· Sözcükten önceki kısım silik kabul edilmiş, *ılgam* biçiminde okunarak “tarlalarım” anlamı verilmiş. (GÖMEÇ)

· Sözcükten önceki kısım silik kabul edilmiş. Sözcüğü oluşturan harflerin *-lagım* ekine karşılık geldiği belirtilmiş. Ekin, *yaylagım* sözcüğünün parçası olabileceği ifade edilmiş. (BOLD)

Sınıflandırılmış bu görüşler şu şekilde eleştirilebilir:

B4 için:

· *ılgı-* fiili buradaki biçim ve anlamıyla Türkçede başka bir metinde geçmemektedir. *ılgı-*’nin türetildiği *ıl-* köküne getirilen *-gı* eki eski Türkçede fiillerden isim ya da isim görevli sözcükler yapar. (ERDAL 1991: 320-323) O nedenle sözcüğün fiil ve yüklem olabilmesi söz konusu değildir.

· Sözcüğe, “sürü” anlamı vererek *ılgım* biçiminde okumak hatalıdır. Zira, Eski Türkçede at sürüsü anlamındaki sözcük *ılyı* değil *yılgı* dır. (TEKİN 1982: 818)

· İkilemeyi oluşturan sözcükler arasındaki ses uyumu Türkçede büyük ölçüde gözetilmiştir. (bk. TUNA 1986) *ılga* ve *tarığlag* sözcüklerinden kurulduğu iddia edilen ikileme, bu uyumun dışındadır.

Tekin’in sözcüğün geçtiği: *(e)k(i)n (a)ra [ılym] t(a)r(i)yl(a)γ(i)m s(e)k(i)z s(e)l(e)nge orqun tuyla s(e)b(i)n t(e)l(e)dü q(a)r(a)ya burγu ol y(e)r(i)m(i)n sub(u)m(i)n qon(a)r köç(e)r b(e)n*. (TEKİN 1982: 806) cümlelerini, “(Ötüken yurdu ile Tegres yurdu) vadilerim ve tarlalarım şunlardır: sekiz kollu Selenga, Orkun, Tuğla, Sebin

(Seben?), Teledü (Teldü?), Karağa, Burgu. Bu toprakların (üzerinde) ve bu sularım (boyunca) konup göçerim.”(TEKİN 1982: 810) biçiminde Türkiye Türkçesine aktarması çelişkilidir. *ılgam tarıglagım* okunuşu “vadilerim, tarlalarım” anlamında bir ikileme ise, “sekiz kollu Selenga”, “Orkun”, “Tuğla”, “Sebin” ve “Teledü” ikilemenin parçalarının yani vadi ve tarlaların adıdır. Ancak bir sonraki cümleyle bu adların vadi ve tarlalara değil toprak ve sulara ait olduğu belirtilmiştir. Bu durum, belirtilen özel adlarla toprak ve suların mı; yoksa vadi ve tarlaların mı kastedildiği konusunda karmaşaya yol açmıştır.

Tekin, makalesinin açıklamalar kısmında, sözcüğün günümüzdeki, Tat., Bşk, yılıya “ırmak”, Nog. yılıya “ırmak, çay, vadi, ova”, Kırg. cılga “ırmak yatağı” vb. biçimlerle birleştirilebileceğini ifade etmiş, MK’deki ıl- “inmek, alçalmak” fiilinden gelebileceği üzerinde durmuştur. Ayrıca, iddiasını kuvvetlendirmek için Kırg. *ıldıy* “aşağı, aşağıya”, Kklp. *ıldıy* “alçak arazi, ova” Çuv. yılım “ırmak kıyılarındaki alçak arazi ve otlak”, Türkm. yılım “yar, yamaç, alçalan arazi”, yılma “yamaç, iniş”, yılma-“yamaçtan aşağıya inmek, alçalmak” vb. gibi örnekler vermiştir.(TEKİN 1982: 818) Bu tespit, yazarın yararlandığı örnek sözcüklerin ıl- “inmek, alçalmak” fiilinden etkilenecek meydana geldiğini açıklamak adına geçerli olabilir. Ancak, MK’den günümüze doğru gerçekleştiği öne sürülen etkileşimin MK’den 320 sene evvel dikilen Taryat yazıtı için de geçerli olduğunu ispatlayacak bir veri bulunmamaktadır.

· *ılag* biçiminde bir okunuş ses uyumu açısından *tarıglag* ile ikileme kurmak için elverişlidir. Bold, *ılagım tarıglagım* ikilemesini “tarlalarım” biçiminde tercüme etmiş, daha sonra gelen özel isimleri ırmak adı olarak almıştır. *Ol yerimin suvımın* ifadesini “şu (hepsi) yer ve su benimdir” diye çevirerek *ılagım tarıglagım*’ı ‘yer’e; ırmak adı olarak kabul ettiği özel adları da ‘su’ya bağlamıştır. *Konar göçer ben* ifadesini ise, “(oradan) göç ediyorum” anlamında, ayrı bir cümle kabul etmiştir. (BOLD 2000: 195) Ancak, bu çeviride bütün öğelerin kendisine bağlandığı “benimdir” yüklemine, asıl metinde karşılığı yoktur. Ortaya çıkan durum söz dizimi ve anlam açısından bulanıklara neden olmuş *ılagım* sözcüğü de bundan nasibini almıştır.

İkilemenin “tarlalarım” biçiminde anlamlandırılmasının uygun olmadığı düşüncesindeyim. Böyle bir tercih *ılag* ile *tarıglag*’ı eş anlamlı saymak demektir. Oysa *ılag*’ın türediği kök konumundaki *ı*, yazıtın dikildiği dönemde tek ya da genel olarak “ağaç, çalı” gibi nesnelere karşılıkta. *ı*’nın “tahıl” anlamını kazanması daha sonra, Uygurca yazmalar döneminde olmuştur. (EDPCT: 1) Osman Fikri Sertkaya, Göktürk metinlerinde geçen *yış* “orman” sözcüğü üzerinde dururken Clauson’un *ı* ile ilgili görüşleriyle örtüşen şu bilgilere yer vermektedir: “*Yış* kelimesinin etimolojik açıklaması Cengiz Alyılmaz tarafından *ı~(y)ı* “ağaç” kökünden -ş çokluk eki ile *yış* < *(y)ı*-ş “ağaçlar = orman” şeklinde yapılmıştır ve bu etimolojik açıklama doğrudur.” (SERTKAYA 2003: 28). Yazıtlar döneminde tarla anlamındaki sözcük ise *tarıg* “tahıl”dan türeyen *tarıglag*’dır. *ılag*’ı kök anlamından bütünüyle sıyrıp ikileme oluşturduğu sözcüğün anlamıyla izah etmek yazıtların dikildiği zaman dilimi için isabetli görünmemektedir.

B5 için

• İbareyi, *iç algım* biçiminde ele alıp “dâhil ettik” anlamını vererek yüklem konumuna getirmek, zaman ve kişi açısından mümkün değildir. İbaredeki fiilin türediği ifade edilen *al-*’a (ŞİNEHÜÜ 1975: 197) eklenen -gı fiilden isim yapım eki ve birinci tekil şahıs iyelik eki, bu ibareyi Türkçenin sözdizimine göre yüklem yapamaz.

• *çalgım* sözcüğünün “isteğim” olarak anlamlandırılması yersizdir. Sözcüğün türediği *çal-* ile istemek, arzu etmek arasında ne gibi bir bağ kurulduğu anlaşılammaktadır.

• *iç ilgam*, okuyuşundaki *ilgam*’ın B4’ de geçen *ilgam*’ la aynı olduğunu belirtip birine “vadilerim” diğereine “otlaklarım” anlamını vermek çelişkiye neden olmuştur.

• Okunabilen kısmı yalnızca -lagım ekiyle sınırlamak da çelişkilidir. Yazıt üzerinde ilk çalışmayı yapan Şinehüü, Göktürk harfli asıl metni verirken 𐰽𐰺𐰸 [LGM] işaretlerinin önünde 𐰽 [İÇ] işaretlerinin de bulunduğunu belirtmiş, yıpranmış kısmın bu işaretlerden önce geldiğini ortaya koymuştur. (ŞİNEHÜÜ 1975: 70) Yazıt üzerinde son çalışmayı yapan Bold ise, 𐰽𐰺𐰸 [LGM] işaretlerinden önceki bir bölüme, yıpranmış olduğu gerekçesiyle yer vermemiştir. Bu bölümün sınırlarını öğrenmek için aynı araştırmacının, incelemesinin son kısmında verdiği Göktürk harfli asıl metne baktığımızda 𐰽𐰺𐰸 𐰽𐰺𐰸 𐰽𐰺𐰸 𐰽𐰺𐰸 𐰽𐰺𐰸 𐰽𐰺𐰸 𐰽𐰺𐰸 𐰽𐰺𐰸 𐰽𐰺𐰸 𐰽𐰺𐰸 işaretleri karşımıza çıkar. (BOLD 2000: 204) Bu harflerden 𐰽𐰺𐰸 𐰽𐰺𐰸 𐰽𐰺𐰸 𐰽𐰺𐰸 işaretleri “-lagım ötüken yiri” biçiminde sorunsuz olarak okunurken (BOLD 2000: 195) önceki kısmın okunamadığı gerekçesiyle bir kenara bırakılması anlaşılammaktadır.

5.Öneri:

B4 için: Tekin, Gömeç ve Bold’un, sözcüğün kendisinden sonra gelen *tarıglag*’ la ikileme kurduğu yönündeki tespitleri yerindedir. Ancak, sözcüğün geçtiği yapıyı ikileme olarak kabul etmek, sözcüğün ikilemenin diğer parçasıyla uyumlu olması beklentisini de beraberinde getirir. Tekin ve Gömeç’in *ilga* okuyuşu, ses uyumu açısından bu beklentiye karşılamamaktadır. Bence, 𐰽𐰺𐰸 işaretleri Bold’un yaptığı gibi *ilagam* biçiminde okunmalıdır. Bu görüşüme ilişkin gerekçelerim şunlardır:

1. 𐰽𐰺𐰸 harfleri, Orhon imlasınca *ilagam* okuyuşuna uygundur.

2. *ılag* ve *tarıglag* sözcüklerinin sonundaki ses uyumu ikilemenin oluşumunda etkili olmuştur.

3. *ı* köküne eklenen +lAg (-lA+g) Eski Türkçede mekânları karşılayan sözcükler türetir. (ERDAL 1991: 108) Bu ekle türetilen ‘ılag’, yer aldığı bağlama uygunluk göstermiştir.

4. Taryat yazıtında +lAg eliyle kurulmuş tek yeni sözcük *ılag* değildir. Yazıtın güney yüzünün beşinci satırında geçen *sinleg* de (TEKİN 1983: 815) aynı ekle kurulan ve ilk kez Taryat’ta görülen bir başka sözcüktür.

5. *ılag tarıglag* ikilemesindeki sözcüklerin türediği *ı* ve *tarıg* Eski Uygurcada pek

çok kez ikileme çatısı altında karşımıza çıkar. (DTS: 216), (ŞEN 2000: 110)

6. *ı tarıg* ikilemesi Taryat' tan sonra özellikle Uygurca yazmalarda pek çok kez görülürken *ılag tarıglag* ikilemesine başka metinde rastlanmaması Türkçenin bir tasarrufudur. Bu tasarrufun başka örneği de vardır. Orhon yazıtlarında geçen *küñed-kulad-* ikilemesi de (TEKİN 1988: 10) başka bir metinde kullanılmamış, ikilemeyi oluşturan sözcüklerin köklerinden kurulmuş *küñ kul* ikilemesi Uygurcada bol miktarda yer almıştır. (DTS: 328), ŞEN 2000: 185)

Bence, *ılagım tarıglagım* ikilemesi, Türkiye Türkçesine “arazilerim” biçiminde aktarılmalıdır. Bu görüşüm, şu esaslara dayanmaktadır:

1. Taryat yazıtının dikildiği dönemde +lAg ekinin mekânları karşılayan isimler türettiğini göz önünde bulundurursak, *ı*’nın bu dönemde “ağaç, çalı” gibi nesnelere karşıladığını dikkate alarak *ılag*’a, “ağaçların veya çalılarının bulunduğu yer” yani “koru, çalılık” gibi anlamlar verebiliriz. “tahıl” anlamındaki *tarıg*’dan aynı yolla türetilen *tarıglag*’ın “tahılların bulunduğu yer” yani “tarla” anlamında olduğu ise malumdur. *ılagım tarıglagım* ikilemesiyle kuru ve tarlalardan oluşan bir bütünlük anlatılmak istenmiştir. Bu bütünlüğü, günümüzde hem koruyu hem de tarlayı içine alan “arazi” sözcüğüyle karşılamak mümkündür.

2. *(e)k(i)n (a)ra il(a)γ(t)m t(a)r(i)γl(a)γ(t)m s(e)k(i)z s(e)l(e)nge orqun tuyla s(e) b(i)n t(e)l(e)dü q(a)r(a)γa burγu / ol y(e)r(i)m(i)n sub(u)m(i)n qon(a)r köç(e)r b(e)n* cümlelerini, ikilemeye “arazilerim” anlamı vererek şöyle çevirebiliriz:

İlk cümle: “İkisi arasındaki arazilerim: Sekiz Selenga, Orkun, Tuğla, Sebin, Teledü Karağa, Burgu (dur).” Dikkat edilirse ırmak adı olan “Sekiz Selenga”, “Orkun”, “Tuğla”, “Sebin”, “Teledü”, “Karağa”, “Burgu”, çeviride arazi adı olarak geçmiştir. Bu durum, Türkçe yer adlarında, çevredeki akarsuları belirleyen adlardan yararlanma eğiliminden kaynaklanır. (AKSAN 1998; 108)

İkinci cümle: “Bu yurdum boyunca konar göçerim.” Çeviride anahtar ibare, *yer sub*’dur. “Runik harfli yazıtlarda *yer sub* ikilemesi, belli bir yer-ki bu bir ülke, bir kıta, hatta bütün yeryüzü olabilir- hakkında kullanılmaktadır.” (HAMİLTON 1998: 123) B4’teki *yer sub* ikilemesi, önceki cümlede sıralanan arazilerden oluşan belli bir yere gönderme yapmaktadır. Tekin, Gömeç ve Bold *yer* ve *sub*’ı bağımsız iki sözcük kabul edip cümleyi o anlayışla çevirdikleri için yanılmışlardır.

B5 için: Sözcüğün geçtiği tamlamayı *iç ılagım* olarak okuyup “has koruluğum” diye anlamlandırmak yerinde olacaktır. Bu görüşümü şu nedenlere dayanarak ortaya koydum:

1. Bold’un verdiği runik harfli metindeki okunamayan kısım ile ilgili çelişkiler Şinehüü ve Tekin’ in yaptığı gibi hiç değilse *iç* kısmının sözcüğe dâhil edilmesi düşüncesine varmama neden olmuştur.

2. 𐰽𐰺𐰸𐰸 harflerini Orhon imlasınca *iç ilagım* biçiminde okumak mümkündür.

3. Tamlama, “has koruluğum” biçiminde tekil olarak anlaşılmalıdır. Çünkü cümlede *ilag* ikileme içinde değil tek başına kullanılmıştır. Bu durum, ikilemenin kendisine kazandırdığı çoğulluk anlamını bir kenara bırakmamızı gerektirir. Üstelik *iç ilagım*’ la kastedilen *ötüken yiri* tekil durumdadır.

4. Orhon yazıtlarında, Ötüken’in, *yış* “orman, ormanla kaplı dağ” sözcüğüyle birlikte kullanılması, (TEKİN 1988; 187), (bk. SERTKAYA 2003) bölgenin o günkü coğrafi yapısı hakkında fikir vermektedir. Orhon yazıtlarından Taryat yazıtına kadar geçen sürede bu coğrafi yapının değişmesi çok zordur. O nedenle, Ötüken anlatırken faydalanılan *iç ilagım* “has koruluğum” ifadesi, bölgenin doğal yapısıyla örtüşmesi açısından yerindedir.

Bütün bunları göz önünde tutarak *iç (i)l(a)γ(i)m ötü(k)en y(i)ri* cümlesini “Has koruluğum Ötüken bölgesi(dir)” biçiminde anlayabiliriz.

6. Sonuç.

· Taryat yazıtının batı yüzünde dördüncü satırında 𐰽𐰺𐰸𐰸; beşinci satırında 𐰽𐰺𐰸 işaretleriyle yazılan sözcük *ilagım* biçiminde okunmalıdır.

· Sözcük, 1 köküne +lag (-la+g) eki getirilerek kurulmuş, +(i)m 1.tekil kişi iyelik ekini almıştır.

· *ilag*, yazıtın dikildiği dönemde “ormanlık, koruluk” anlamındadır. Sözcüğün B4’te *tarıglag*’la birlikte meydana getirdiği *ilagım tarıglagım* ikilemesi, mecazî olarak “arazilerim” biçiminde anlaşılmalıdır. *ilag*, B5 te *iç* sözcüğüyle birlikte “has koruluğum” diye Türkiye Türkçesine aktarılabilir.

7. Kaynaklar ve kısaltmalar.

Aksan, Doğan (1998), *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, 3. Cilt, Ankara: TDK yayınları.

Bold, L. (2000), “Taryatın Orhon Biçees”, *Orhon Biçgiyn Dursgal II*, Ulan batar, 177-208.

Erdal, Marcel (1991), *Old Türkic Word Formation, A Functional Approach to the Lexicon, Vol. 1*, Wiesbaden: Otto Harrassowitz.

Gömeç, Saadetin (1997) “Terhin Yazıtı’nın Tarihî Açından Değerlendirilmesi”, *Türk Kültürü Araştırmaları*, 414: 577-590.

Hamilton, James Russell (1998), *Budacı İyi ve Kötü Kalpli Prens Masalının Uygurcası*, Çev. Ece Korkut-İsmet Birkan, Ankara: Simurg yayınları.

Klyashtorniy, S. G. (1982), “The Terhin Inscription”, *Acta Orientalia Academiae*

Scientiarum Hung. Tomus XXXVI (1-3), 335-366.

Sertkaya, Osman Fikri (2003), “Göktürk Metinlerinde Geçen Yıs (Yış ?) (𐰽𐰺𐰏) / Yis (𐰽𐰺𐰽) / Yis (𐰽𐰺) / Yiş (𐰽𐰺𐰽) Kelimesi İle Akraları Bugünkü Türk Lehçelerinde Vardır ve “Orman” Anlamında Kullanılır”, *Orkun Türkçü Dergi*, 62: 25-29.

Şen, Serkan (2002), *Eski Uygur Türkçesinde İkilemeler*, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Şinehüü, M. (1975), “Tariatın orhon biçgiyn şine dursgal”, *Studia Archaeologica, Institutii Historiae Academiae Scientiarum Reipublicae Populu Mongolici, Tomus 6, Fasc.1*, Ulan-Baatar.

Tekin, Talat(1982), “Kuzey Moğolistan’da Yeni Bir Uygur Anıtı: Taryat (Terhin) Kitabesi”, *TTK Belleten XLVI, 184*: 795-838.

Tekin, Talat (1988), *Orhon Yazıtları*, Ankara: TDK yayınları.

Tuna, Osman Nedim (1986),“Türkçenin Sayıca Eş Heceli İkilemelerinde Sıralama Kuralları ve Tabii Bir Ünsüz Dizisi”, *TDAY- Belleten 1982-1983*: 163-228.

DTS: Nadelyaev, V.M. ve diğerleri (eds) (1969), *Drevnetyurkskiy Slovar*, Leningrad: İzdatel’stvo Nauka.

EDPCT:Clouston, Sir Gerard (1972), *An Etymological Dictionary of Pre- Thirteenth Century Turkish*, Oxford: Clarendon Press.

MK: Mahmut Kaşgarî

B4: Batı yüzü dördüncü satır.

B5: Batı yüzü beşinci satır.